

PLAÇA MAJOR

ANY XVIII. Núm 53 revista de cultura i festa. federació colles de castelló. tardor/hivern 2013

Bon Nadal 2013

En record de Vicent-Pau Serra

Almelles
2013

Editorial

Dues importants qüestions acaparen avui l'atenció del nostre comentari editorial: es tracta d'un adéu i d'una benvinguda.

Amb l'adéu, volem manifestar el nostre entrançable record al mestre Vicent Serra i Fortuño, que ens va deixar el passat octubre.

Poeta, escriptor i etnògraf, aquest almassadorí savi i diligent ha estat un dels grans homenots que han donat contingut i prestigi a les festes de Castelló. Al núm. 48 de "Plaça Major" -on també ens planyíem per la pèrdua irreparable d'un altre homenot, en Joan Baptista Campos- vam publicar una àmplia semblança de la personalitat polifacètica d'en Vicent Pau Serra i vam esmentar els seus llibres, la seua copiosa trajectòria poètica, les in comptables col·laboracions en publicacions i actes festers i culturals, la seua implicació personal en ens com la gaiata "El Toll", Junta de Festes, colla "El Pixaví", Agrupació Folklorica "El Millars" i un llarg etc. que no cal repetir ara.

Descanse en pau i que el seu exemple ens estimule a continuar treballant en favor de la nostra festa, que ell tant va estimar.

He dit que la segona qüestió a tractar avui era una benvinguda. I la benvinguda, com no podia ser altrament, és per a José Luis Santolaria Salisa, nou president de la Federació de Colles, i per a la nova junta directiva, que van resultar elegits per als seus càrrecs en la darrera assemblea de colles del passat 26 de setembre, elecció que obre noves perspectives al conjunt de colles federades.

En les seues primeres declaracions a la premsa, el nou president ha exposat la línia d'actuació que es proposa seguir i que pot condensar-se en tres idees bàsiques: 1- Transparència en la gestió i administració de la Federació. 2- Relleu generacional. Gent nova i idees noves, amb especial atenció a la gent jove. 3- Respects, diàleg i voluntat de cooperació lleial amb tots els estaments festers.

Aquest és el programa que ha obtingut la confiança i l'acceptació de la majoria de colles, que han donat la majoria al nou equip directiu. És un programa que demostra ambició, il·lusió i voluntat de renovació i, si tot això es concreta a partir d'ara amb una gestió encertada, pot suposar un nou impuls per a la Federació i un aprofundiment dels valors festers, culturals i socials que aporten les colles al conjunt de la societat castellonenca.

"Plaça Major", al costat dels nous directius, estarà plenament al servei d'aquesta gestió i d'aquests valors, com ho ha estat sempre al llarg dels seus gairebé 18 anys d'existència i com acrediten els seus 53 números publicats.

Comença una nova etapa i un nou projecte per a la Federació. Endavant!

Albert Sánchez-Pantoja

PLAÇA MAJOR

ANY XVIII. Núm 53 revista de cultura i festa. federació colles de castelló. tardor/hivern 2013

Revista quadrimestral
Tardor/hivern 2013
Any XVIII, número 53
Castelló de la Plana (Plana Alta)
Tiratge de 450 exemplars
President José Luis Santolaria Salisa
Director Albert Sánchez-Pantoja i Domínguez

Consell de redacció
Albert Sánchez-Pantoja
Joan Josep Trilles i Font
José Juan Sidro Tirado
Lluís Meseguer Pallarés
Manuel Vives Vinuesa

Maria Carmen Aldás
Maria España Novoa
Vicent Jaume Almela i Eixau
Vicent Pitarch i Almela

Assessor lingüístic Josep Vidal Reboll
Fotos Amparo Navas, Rosana Ayza, Manolo Forcadell, Manu Vives, Martí Requena i arxius de Joanjo Trilles

Portada Eva Córdoba
Idea de portada Xipell

Edita
Federació Colles de Castelló

Imprimeix
Gràfiques Color Impres, S.L.U. - Pol. Ind. Fadrell, nau 75 - 12005 Castelló
Dip. Legal CS-80-96
ISSN 1695-5471

Presentació d'originals
Palau de la Festa, carrer del Riu Sella, núm. 1 - 12005 Castelló
<http://www.fedecas@federaciodecolles.com>

Nota
Plaça Major no es fa responsable de l'opinió dels seus col·laboradors en els treballs publicats, ni s'hi identifica necessàriament.

SUMARI

2. **Editorial.** *Albert Sánchez-Pantoja*
3. **Entrevista a José Luis Santolaria.** *Maria España*
5. **Nova Junta Directiva Federació Colles de Castelló.**
6. **Eva Córdoba, autora de la nostra portada.** *Vicent Jaume Almela*
8. **Vicent Pau Serra i Fortuño.** *Joan Josep Trilles*
8. **Poema a Vicent Pau Serra i Fortuño.** *Vicent Jaume Almela/M. Carmen Aldás*
9. **Vicent Pau Serra i Fortuño.** *Vicent Jaume Almela*
11. **Vicent Pau Serra, camí somnis nous.** *Lluís Meseguer*
12. **Vicent Pau Serra: un home no gran, però sí un gran home.** *José Juan Sidro*
13. **La Panderola, un món d'inspiració popular.** *Henri Bouché*
14. **Desfilada i trabucà al Grau de Castelló.**
15. **Una professió amb evolució: el Coeter.** *José Juan Sidro*
16. **Trencaperols, trencar l'olla.** *Joan Josep Trilles*
17. **Equip de birles.** *Federació Colles de Castelló.*
18. **El voladoret del Tombatossals és belloquí.** *Vicent Pitarch*
19. **Nel·lo Navarro guanya el XIV Premi Josep Pascual Tirado.**
20. **Escola Municipal de dolçaina i tabal de Castelló.** *Joan Josep Trilles*
21. **José Calatayud guanya el III Concurs de Composició per a Dolçaina i Banda "Ciutat de Castelló" 2013.**
22. **Xafardecolles.**
24. **Crònica de la Nit de Sant Joan 2013.**

Amb el suport de la

GENERALITAT VALENCIANA
CONSELLERIA D'EDUCACIÓ, CULTURA I ESPORT

ENTREVISTA

ENTREVISTA A JOSE LUIS SANTOLARIA, PRESIDENT DE LA FEDERACIÓ COLLES DE CASTELLÓ

Per María España Novoa

El passat 26 de setembre de 2013, es van celebrar a la Cambra Agrícola de Castelló les eleccions a la presidència de la Federació de Colles, amb tres candidatures. Una d'elles la del president fins ara, Tico de Juan, que es presentava a la reelecció; una altra del veterà Jacinto Domínguez; i per últim la del guanyador i actual president, José Luis Santolaria Salisa.

Anem, doncs, a conèixer, un poc més, a l'actual president de la Federació.

Fitxa personal:

- Nom: José Luis Santolaria Salisa.
- Edat: 49 anys
- Professió: Cuiner
- Colla: Farolet

MARÍA- En quin moment va decidir presentar-se a les eleccions a la presidència de la Federació de Colles?

JOSÉ LUIS- Aquest tipus de decisions no són fruit del moment ni la casualitat, són decisions meditates molt

de temps, pensant que es pot aportar més a una entitat que considere prou monòtona des de fa alguns anys, i que malgrat xicotets canvis, no s'ha reinventat a la mateixa velocitat que ho està fent la nostra societat. També em van poder les ganes de comunicació, de fer saber, i d'escoltar a tots, amb les seues opinions, siguen o no iguals a les meues.

M.- Parlem del funcionament de la Federació

J.L.- Bé, doncs, el funcionament, una vegada et trobes al capdavant i no només a la cadira de federat, és prou diferent. He arribat amb moltes ganes de fer, d'avançar, però no resulta fàcil fer-ho quan et trobes amb molta informació de colp, informació que al llarg del temps ha estat conservada al paper com a suport principal. Aquesta és la raó per la qual s'ha decidit informatitzar tota la documentació, per agilitzar tràmits, per atendre millor les necessitats i per acabar de recopilar allò que ens falta. En aquesta tasca estem invertint moltes hores i creem que és part principal de posteriors treballs.

M.- Com es presenta aquest 2014? Esteu preparant noves activitats?

J. L.- En aquest moment, com he dit, principalment estem informant-nos de l'organització que s'ha portat fins ara, de l'estructura de cada acte per poder continuar fent-los de la millor manera possible. Estem treballant al voltant del projecte, que han presentat diverses colles, de participació en la cavalcada de reis, amb la confecció d'una carrossa i disfresses. Però també ens ha donat temps de pensar en novetats, entre d'altres, un nou concurs de caus, que tindrà unes bases ben determinades i que se celebrarà per primera vegada aquestes festes de la Magdalena 2014. Aquesta junta directiva és partidària de fer xicotets passos, però amb tot

ENTREVISTA

l'encert possible.

M.- Amb nous projectes, tal com està l'economia, amb moltes retallades, es veuran afectats alguns actes que organitza la Federació?

J. L.- Després de la realització del pressupost per a aquest curs fester i sense necessitat d'augmentar l'aportació dels socis federats, es pot mantenir tot el que es realitzava fins ara, ampliar i, fins i tot, realitzar noves activitats. Per tant, el meu equip i jo mateix esperem que aquest any siga

millor, si és possible, que els que ens han precedit.

M.- Veu participació a les colles?

J. L.- Des que vam arribar, hem fet una crida constant a la participació. Participació als diferents actes que ja han començat, com ofrenes a les madrines en les presentacions de gaiata, voluntaris per a la marató o cavalcada de reis.

M.- La resposta ha sigut molt bona i espere que augmente, que eixa monotonia a la qual estem acostumats, es transforme amb la creació de nous vincles, entrant en eixa dinàmica de comunicació-participació que tant he reivindicat amb la ferma convicció que és necessària.

J. L.- Hi ha tantes colles com tipus de persones, però és important saber que sense el treball i participació de tots, la maquinària es pararia. Són necessaris tots els engranatges per menejar el motor de la nostra federació.

M.- Tres mesos queden per a les nostres festes, quin missatge enviaria als membres de la federació?

J. L.- En primer lloc, vull donar les gràcies a tots per la confiança que han dipositat en mi i en el meu equip, i vull que tots siguen sabedors que treballarem per a tots, amb molt d'esforç i amb molta il·lusió, perquè a la fi, tots volem el mateix, engrandir les nostres festes i gaudir tot el que puguem al voltant d'elles.

FEDERACIÓ DE COLLES

NOVA JUNTA DIRECTIVA FEDERACIÓ COLLES DE CASTELLÓ

Un dia, ens vam alçar pensant que podíem millorar, un poc més si cap, la nostra Federació Colles de Castelló. Nosaltres, uns amants de tot el que envolta a les festes de Castelló i a les nostres benllogudes colles. Nosaltres, que sempre hem apreciat el treball que ha fet la gent que ens ha precedit, però que pensem que podem endolcir un poc més si cap, aportant una cullerada més de sucre.

El 26 de setembre de 2013 se'ns va donar l'oportunitat, després que el nostre president, José Luis Santolaria, guanyara les eleccions a la presidència, de començar a treballar d'una nova forma, per la nostra ciutat, per la nostra gent, però per damunt de tot, pels interessos de totes les associacions amb les quals compta la federació.

Volem, i així ho va dir al seu primer discurs el nostre president, lluitar per tots, per totes les branques que es troben ara mateix al nostre càrrec. Una varietat de situacions tan dispars com colles de gent que viuen les festes al seu cau, d'altres, que les viuen amb el seu carro en moviment, inclús alguns, que per la situació s'ajunten allà on poden, però que han confiat en nosaltres, en la nostra tasca i en les nostres bones intencions.

Oferim la transparència en el fer, la comunicació continuada i la utilització de les noves tecnologies com

a simplificació de tràmits i difusió d'informació clara i accessible. A la fi, una renovació amb sentiment de tradició.

Apostem per nous projectes eixits del cor i la ment d'aquells que pertanyen a aquest col·lectiu, sabent que qui viu i sent les nostres festes, és qui millor sap que es pot millorar i de què manera. Nos reptes, però amb molta il·lusió.

Una il·lusió que es veu representada, en conjunt, en aquesta nova junta directiva i en particular, en cada un dels seus membres, nosaltres, els que a continuació ens presentem:

- President: José Luis Santolaria, de la "Colla Farolet".
- Vicepresident: Arturo España, de la "Colla l'Esclat"
- Tresorera: Rosa María Barreda, de "Colla l'Olla"
- Secretària: Carmina Beltrán, de la "Colla Farolet"
- Vocal de Carros: Antonio Rodríguez, de la "Colla Maneguetes"
- Vocal de protocol i premsa: María España, de la "Colla l'Esclat"
- Vocal: Florentino Blasco, de la "Colla L'Olla"
- Vocal: Juan Pablo Moreno, de la "Colla Xalem"

I després d'aquesta presentació, només ens resta dir, que quedem a la disposició de tots, treballant amb dedicació i esforç perquè els resultats siguin els millors possibles.

EVA CÓRDOBA ARMELLES, AUTORA DE LA NOSTRA PORTADA

Per Manu Vives

La protagonista de la nostra portada ha convertit el seu nom en sinònim d'èxit en l'exigent panorama artístic castellanenc. Eva Córdoba Armelles sona, i molt, com una de les grans revelacions en la nova fornada de talents castellanencs. La qual cosa parla molt bé d'una artista que ha sabut construir un estil propi i recognoscible. A poc a poc, amb pas ferm i sense presses, creant un univers personal en què un blanc laberíntic exercix com a guia.

Després del seu celebrat pas pel Castell de Peníscola, Fundació Dávalos-Fletcher, Centre Provincial Les Aules o Castalia Iuris, l'artista ha centrat tots els seus esforços en l'assentament d'un llenguatge en permanent evolució. Fruit d'eixa aposta queda un estil més madur i estilitzat, a més d'una agenda repleta d'exposicions per a l'any que ve per tota la geografia nacional. Un verdader luxe.

* * *

PREGUNTA: La teua portada ens ha captivat per dos motius: perquè has sigut fidel al teu estil i has creat una visió realment original?

RESPOSTA: Moltes gràcies. Pels elogis i per haver pensat en mi. M'ha fet tanta il·lusió com un regal a un xiquet menut. De fet quan Joanjo Trilles em va comunicar la possibilitat de fer esta portada va ser un regal de Nadal anticipada. Eixe és l'esperit d'esta obra: una visió quasi infantil, sense a penes adorns, molt esquemàtica. Crec que el Nadal és, per damunt de tot, il·lusió. Els regals, la incertesa i expectació davant del que rebrem, és una perfecta metàfora de la vida. Per això he triat als tres Reis Mags per a la portada de la vostra revista, perquè

crec que són els que millor encarnen eixe esperit. No és que no m'agrada Pare Noel, el que passa és que la meua generació és molt més de ses majestats d'Orient.

P: I que a més reflectix una renovació de l'estampa clàssica... sense renunciar a la tradició.

R: Sí, és un enfocament nou o almenys en el que he intentat aportar el meu granet de sorra. M'he permès la llicència de quasi despullar plàsticament als Reis Mags, llevar-los la pompositat que sovint els acompanya, i simplificar al màxim les seues figures. Ells són el rostre del Nadal, per això he buscat deixar de banda gegantins camells, robes fastuoses o alforges carregades de regals. Un regal és, per damunt de tot, un acte d'amor d'una persona a una altra i això és el que volia subratllar.

P: Una visió on preval l'humanisme davant del materialisme.

R: L'or, l'encens o la mirra són uns grans presents però no es poden comparar amb les milers de vivències que els nostres tres reis hauran tingut al llarg de la seua vida. Imagineu quantes històries li hauran pogut comptar al Xiquet Jesús dels seus viatges i aventures. Eixe és el verdader i incalculable regal.

P: Parlem ara de la teua trajectòria, perquè encara eres prou jove i, al mateix temps, comences a ser una veterana en el món cultural castellanenc. Com i quan vas començar a crear?

R: Fa prou anys ja... supose que el fet que el meu iaio i ma mare col·leccionaren art va ser un bon al·licient des de xicoteta. Tal vegada el més difícil fóra donar-me compte que si volia expressar-me, havia de trobar la meua pròpia forma; aprendre, gaudir, admirar l'esforç, la dedicació i la motivació

que altres posen en l'elaboració del seu treball i, a partir d'ací, lluitar pel que desitges. És l'única forma que tinc d'imaginar el paradís: amar el teu treball i que este et permeta viure d'ell. Es... com estar en harmonia amb el món. No camines per la vida, llisques, flotes.

P: Tot el món té referents pictòrics. Quins són els teus?

R: No puc generalitzar, però hi han hagut obres que m'han agradat molt d'El Greco, Klimt, Velázquez, Pollock, Van Gogh, Rembrandt i, porte enamorada, des que tinc consciència, d'una impressionant i meravellosa marina de Mingol que tinc a ma casa. Crec que per molts anys que passen, seguiré perdent-me en ella durant hores. Mirar-la equival a viatjar.

P: En 2014 tornes amb una exposició a un dels teus escenaris fetitxe: el Castell de Peníscola. Suppose que és un privilegi exposar en un espai tan màgic i sol·licitat com eixe.

R: Em sent realment privilegiada de tornar a exposar en un de les grans icones de la província de Castelló. Vaig estar en 2012 i va ser quelcom meravellós. Un castell sempre te transporta a altres temps i fa que tot tinga un sabor diferent. La imaginació es dispara i t'embolica un halo, híbrid de romanticisme i bel·licositat. Estic completament segura que serà tota una experiència que tinc moltes ganes de tornar a viure.

P: Com veus el panorama artístic provincial en estos moments? Hi ha eixe desànim que hi ha en altres sectors culturals?

R: Jo sempre dic el mateix: sóc una privilegiada. Puc viure

de la meua professió, la pintura, i des dels meus inicis sempre he trobat companys que m'han ajudat a seguir el camí. Diuen que estem vivint temps convulsos en què ja ningú arrisca. No és cert, encara ens queda l'art, la literatura, la música. El refugi per a no seguir al peu de la lletra la partitura que t'han assignat. Són molts els que barallen pel dret a no saber què succeirà en el pròxim segon, en la pròxima exposició. Jo vull que el meu públic siga un d'ells. En certa manera, la vida és com el jazz... és millor quan improvises. I potser per això m'encanta eixe estil musical.

P: Quasi per a finalitzar, què li agradaria que pensara de la seua obra un espectador que s'acosta per primera vegada a ella?

R: Lògicament m'encantaria que li agradara, però sobretot, m'entusiasmara que li transmetera quelcom, que li transportara a algun lloc. Sense dubtar-ho, seria el més gratificant.

P: I què li agradaria que recordara algun anònim si li pregunten per la seua trajectòria d'ací a 100 o 200 anys?

R: Que vaig aconseguir el meu somni.

VICENT-PAU SERRA

AHIR ENS VA DEIXAR EL COMPANYY I MILLOR AMIC, VICENT-PAU SERRA I FORTUÑO

Per Joanjo Trilles i Font

Vicent, Medalla d'Or de les Festes de Castelló (2012), fou mestre, poeta, etnòleg... el món de la festa i la cultura de la nostra ciutat el trobarà a

faltar. Membre de la Colla "El Pixaví"; autor de la lletra del Pregó Infantil; guanyador de molts premis; membre actiu a les Jornades de Cultura Popular; escriptor del Pont de Lletres; ferit per la dolçaina; amant dels jocs tradicionals...

Paquita, Xavi, amics pixaviners, amunt! cada vegada que mirarem al Fadrí sabrem que ens estarà guaitant per seguir lluitant per les tradicions més pairals del nostre poble.

Ara recorde aquelles paraules que l'any 1985 vas dedicar-me al llibre *La dolçaina. Cançoner a la província de Castelló* que va escriure amb Diego Ramia:

"Hi ha tios, que malgrat tenir barba, com jo, fan de la seua fosca tasca una forma de viure. Juanjo, tu ets, un d'eixos que fan que treballs com aquest tinguen sentit"
Vicent Serra, febrer 1985.

Seguirem treballant amic.

Castelló, 15 d'octubre de 2013

VICENT PAU SERRA I FORTUÑO (POETA)

Estimar l'amor és l'exercici essencial del viure.

Vicent P. Serra

Vicent Jaume Almela i Eixau
Il·lustració: Mari Carmen Aldás

Amb esperit somiador fa via,
per dreteres on nia el vers,
però no perd mai el nord
ni es deixa dur per on no vol.

Esguarda els ocells del cel
sense oblidar la terra ardent,
sap del gust agredolç del ser
mentre escriu en el full silent.
Gaudeix de l'escalfor del sol
navega en la lluminositat,
col·lecciona els mots de l'amor,
filòsof del món sense dol,
cerca pacient les respostes
del transcórrer vital.
A recer del goig de la poesia
amb assossegada saviesa

i subtil ironia, la gran comèdia
de la vida denuncia,
mentre dibuixa en la mirada
un somriure de picardia.
Amb festívola paraula
guarnida de dolçaina i tabal
pregona la seua terra
arrelada al seu caminar.
I sovint sense adonar-se
s'esmuny del seu traç inspirat
la paraula que ens fa rebrotar
l'esperança en la humanitat.

A Vicent P. Serra i Fortuño.

Excel·lent poeta i humanista, que va saber viure intensament cada moment de la seua vida.

VICENT-PAU SERRA

VICENT PAU SERRA I FORTUÑO. MESTRE, POETA, ETNÒGRAF, ENALTIDOR DE TRADICIONS I REFERENT DE LA CULTURA CASTELLONENCA (ALMASSORA 15/01/1944 - CASTELLÓ 14/10/2013)

Per Vicent Jaume Almela i Eixau

El 14 d'octubre de 2013, ens va deixar per sempre, Vicent Pau Serra i Fortuño. Mestre, poeta, etnògraf, una de les personalitats més destacades de les darreres dècades en el món de la cultura i les festes de Castelló. El transcórrer vital de Vicent P. Serra sempre s'ha destacat per la constant col·laboració personal, amb altres institucions o persones de la cultura i la festa, a partir d'aportacions veritablement transcendents. Des de la seua desaparició ja forma part d'aquells que, amb esforç i saviesa, han sabut com engrandir la nostra història.

La seua relació amb les festes de la Magdalena ha estat intensa: des de jove ha participat com a col·laborador dels llibrets de gaiata i dels llibres de la festa (Festividades, Castelló Festa Plena...). Durant els anys setanta va ser un dels artífexs de la revitalització de la gaiata 10, El Toll, de la qual va ser el màxim representant, com a president de la comissió. També fou assessor de la Junta de Festes. Autor del text del Pregó Infantil de les festes de la Magdalena, cantat des de 1993; autor dels goigs que es canten a l'ermita de la Magdalena, el dia de la romeria, i també dels goigs de l'ermita de Sant Roc de Canet. La seua pruija creativa va continuar amb l'autoria dels textos de les auques del Pregó i de la Romeria. En dues ocasions va redactar el guió de la imposició de bandes a la regina i madrines de les festes de la Magdalena i el text de l'encesa de gaiates. Va ser el mantenidor de la proclamació de Na Violant d'Hongria i les seues dames de companya.

Pel que fa a les Festes de Carrer, també hem de fer referència a la participació extensa i activa de Vicent Pau Serra, com a autor tant dels goigs i les cobles per a ermites com també de les advocacions religioses. Podem considerar-lo el màxim especialista valencià en la lírica dels goigs, manifestació de gran interès popular en la cultura de les festes a les comarques castellonenques. Sens dubte, Vicent Pau Serra és l'escriptor més prolífic en tota la història dels goigs valencians, al voltant de la qual va desenvolupar una

tasca encomiable en favor de la investigació sobre aquells dedicats a la Mare de Déu del Lledó. I va escriure nombrosos goigs relacionats amb festes i celebracions de la ciutat de Castelló. I com que no defugia el treball de responsabilitat, també va trobar temps per ser majoral de les festes de Sant Fèlix del Raval i en l'any 2004 clavari d'aquesta festa. Confrare de la Sang de Castelló i portador de la imatge del Sant Sepulcre, durant 25 anys.

Bona part dels castellonencs li guarden estima com a membre de la Colla El Pixaví, on va estar present des de la seua fundació i va ser peça clau en la implicació de l'entitat en les festes de la Magdalena, especialment per la participació en la *Romeria de les canyes* i en la pujada al campanar el dilluns de Magdalena. I per increïble que resulte, val a dir que encara desenvoluparia moltes altres activitats: com a membre important de l'Agrupació Folklòrica El Millars, de Castelló, promovia la divulgació de les nostres danses i ell mateix redactava el guió de les actuacions i espectacles. Un dels seus llegats destacables (juntament amb els membres del Millars) és el seu lideratge en la recerca i catalogació de les peces d'indumentària tradicional i d'instruments populars, que van formar el fons del Museu Etnogràfic de la Diputació. I és en aquests anys de vinculació al grup El Millars, que ajudat per l'Associació de Dansants del Corpus de Castelló i amb la col·laboració de les regidories de festes i cultura, va abanderar la recuperació de les danses del Corpus i dels elements materials integrants (nanos, gegants i cavallets).

Com a poeta també va excel·lir, amb una obra extensa

 VICENT-PAU SERRA

en què es fa rellevant la tècnica poètica i el seu to líric, amb la seua terra sempre al cor. Amb la poesia va obtenir guardons importants: Premi de poesia Ciutat de Castelló, amb tres flors naturals, una Rosa d'Or i dues Roses de Plata. També fou significativa la seua participació en el Certament Literari de la Mare de Déu del Lledó, com a col·laborador

**Adéu, amics,
que us sia curt i moll
el pas,
que les pedres i els cantals
no us nafren,
que l'oratge us acarone,
que la llum
us porte a vostra casa,
i que,
quan arribeu
a la vora
de la llar adelerada
recordeu
que aquí a la meua nova casa
us espero
en un jorn de llunyania.
Vicent Serra.**

del Certamen i de les serenates a la Mare de Déu, en el mes de maig. Va ser guardonat amb cinc Flors Naturals, cinc Premis pels goigs i un Premi de prosa per una investigació sobre els goigs del Lledó.

Cal destacar la seua participació, al costat del també poeta Miquel Peris, en les Serenates a la Mare de Déu del Lledó, de l'any 1972 al 1976; i va ser l'autor del guió poètic de la Serenata l'any 1984.

A més a més d'aquests premis, Vicent Pau Serra també té el Premi de poesia Miquel Peris Segarra 2010, per *Arrels d'arena* i els premis de poesia ALCAP 1992 i 2009, per *El temps de l'àpat* i *Del temps i l'esperança*, ambdós publicats per les entitats patrocinadores.

En l'apartat de publicacions, són també una bona quantitat de treballs, llibres, revistes, els que Serra dedicà al món de la festa i la cultura castellanenca: *La dolçaina. Escola de Tales*, *El dolçainer de Tales*, *Bestiari per a infants*, *Castelló en temps d'Isabel Ferrer*, en col·laboració amb altres autors; *Malnoms i dites*, *Història de les festes de Castelló*, *Cicle festiu anual de la ciutat de Castelló*, *Les danses del Pregó*, *Història del Pregó infantil* i *La literatura magdalenera. La música en els jocs populars*, amb altres autors, i *Antologia poètica 1968-2010*. Ha estat un referent en els descobriments i iniciatives sobre el món de la festa, com es pot comprovar en els seus articles sobre les denominacions: madrina de gaiata, comissió de sector, president de comissió o sobre el mateix Magdalena Vítol, publicats durant anys en la revista *Festividades*.

En resum, podem dir que la singularitat de Vicent Pau Serra i Fortuño en la trajectòria del món fester s'atribueix al fet que va exercir un gran ventall de funcions i responsabilitats, amb dedicació intensa i mestratge. És l'únic president de gaiata guardonat amb tres flors naturals del Certamen Literari de la Magdalena i cinc del Certamen del Lledó. Historiador de les festes de la Magdalena, estudiós de la seua literatura popular i servidor incansable per la cultura de la nostra, la seua estimada, ciutat de Castelló.

En reconeixement a la seua tasca, l'Ajuntament de Castelló li va concedir, l'any 2012, el màxim guardó: la Medalla de Festes, per la seua dedicació a la investigació, divulgació i participació activa en tot allò referent a la cultura popular del nostre poble. Cal dir que la seua obra inèdita és immensa i esperem que algun dia, no massa llunyà, pugui gronxar-se brillant entre el bressol blanc de les pàgines pòstumes dels llibres, per poder gaudir novament de la seua paraula, fruit de la inspiració que ens va regalar una fita històrica per als nostres infants, el *Pregó infantil*.

VICENT-PAU SERRA

VICENT-PAU SERRA, CAMÍ DE SOMNIS NOUS

Per Lluís Meseguer
Universitat Jaume I

Després de conèixer, des de feia dècades, la contribució a la *terra* castellanenca -a la cultura popular, literària i pedagògica- del mestre i curiós intel·lectual Vicent-Pau Serra Fortuño, poden vindre a la ment, sense eixir de l'educació a Almassora, altres conciudadans mestres que havien faltat: per exemple, Vicent Bernat, Antoni Matutano, o, recentment, Josep Manuel Guardiola.

A qui fóra seguidor dels seus versos, prolífics tant en la lírica mediterrània com en els imperatius dels certàmens jocfloralescos, religiosos o patriòtics, ecos li queden dels sonets d'*El temps de l'àpat* (1992), i de les *Arrels d'arena* (2008), i d'altres reculls polimètrics, pensats i només parcialment coneguts finalment en tres Flors Naturals al Certament literari de Castelló, i en el recull *Del temps i l'esperança* (2009). A qui fóra amant de les arts, potser el seu greu o irònic recitar en discos creats pel cantautor -i també mestre, com ell- Artur Àlvarez. I, en la vida associativa, els seus versos i el seu activisme coincidien en el Pregó Infantil de les Festes de la Magdalena, l'autoria reconeguda d'una llarga dotzena de gojos, i les recerques de l'Agrupació folklòrica El Millars, que es poden conèixer catalogades al Museu Etnogràfic de la Diputació.

A la Plana, té l'etnografia i l'estudi social popular un conreu d'estudiosos entre la passió de la recerca i la voluntat documental, i baste recordar obres diverses d'Henri Bouché, Àlvar Monferrer, Toni de Cuc o Lluís Gimeno... Com en el meu llibre *Castelló literari* vaig estudiar, amb tals calius, els fruits intel·lectuals de Serra, des de les primeres recerques del 1985, sobre gojos i sobre poesia política popular castellanenca contra Maura, publicats al naixent *Butlletí del Centre d'Estudis de la Plana*, s'estengueren cap a les monografies: *El dolçainer de Tales* (1987) i el manual amb col·laboració de Dídac Ràmia, *Malnoms i dites de Castelló* (1995), remetent a documentació de Ribés Sangüesa i de Manuel Sanchis Guarner, fins a *Les danses del Pregó* (1995) o *La literatura magdalenera* (1995)... En ell, en tot cas, era hàbit un entusiasme intel·lectual capaç d'una rara combinació d'intuïció, ironia i positivisme documental.

La seua escriptura sol atendre el ritme sense pertorbar el flux del concepte. Té una voluntat de pacte entre la

Amb bons amics a les Jornades Cultura Popular (2010)

realitat i el desig -com expressà Luis Cernuda-, sense fer contradictòries les dues propietats de la poesia: el "joc" i el "foc" -com indicà Carles Riba. No estarà de més que es diga que tal interpretació hedonista de la poesia és marca que, en terra castellanenca, emparà Bernat Artola, i seguí Miquel Peris. Ben ficats els peus de l'emoció a la terra, reconeixia el seu amic Serra en uns versos del 1984: "El solc ens ha deixat / el fruit de fruits. / La terra ens ha oferit / el seu tresor."

És a dir, el "solc" del treball d'on pervé el "fruit" de la "terra" -terra mare, *mater genetrix*-, el "tresor" del món, que converteix els homes en ciutadans. I alhora, protagonistes d'un viatge del coneixement cap a l'horitzó. Tal com escrivia Vicent Pau en uns versos recents, esperava ser: "vaixell que va / camí de llocs llunyans / i somnis nous."

La navegació compartida des d'un subjecte històric, una terra, un país, una ciutat -¿castell d'arena?- a la vora de la mar.

VICENT-PAU SERRA

VICENT PAU SERRA I FORTUÑO: UN HOME NO GRAN, PERÒ SÍ UN GRAN HOME

Per José Juan Sidro Tirado
Colla Pixaví

Vicent Marzá, Matilde Salvador... Vicent Serra, sempre se'n van els bons. Eixa ha estat si fa o no fa, la frase àmpliament repetida pels membres de la Colla Pixaví a les darreres setmanes. Primer el narrador, després la compositora i el passat octubre el poeta, tres grans pilars de la cultura popular de Castelló i membres fundadors de la Colla Pixaví ens han anat dient adéu per sempre i comboien al més enllà tertúlies festeres...

Darrerament li ha tocat el torn a "Serreta" com nosaltres, aquells que l'estimàvem, el coneixíem i ens agradava cridar-lo. Una persona molt volguda i admirada i gran partícip no només de tots els actes festius i culturals de la ciutat, també una persona que dins el nostre col·lectiu, entre els Pixavins, sent un més, tots els consideràvem especial, i ell, des de la seua humilitat, va saber gaudir fins al darrer moment de tot allò que el Pixaví comboiava ja fora la setmana de Magdalena o la resta de l'any.

Tots recordem les seues aparicions a la Colla, abans quan amb tota la vida per davant, no dubtava en fer fins i tot de "fallera major" si el guió així ho demanava, i també després, quan com a conseqüència de la seua malaltia féu de la seua primera cadira de rodes, la manual, i després l'altra, "la moderna", la trona des de la qual i amb l'ajuda de la seua Paquita i de tots els amics pixavins, va seguir gaudint de la vida, de la festa i de l'estima de tots els seus amics i companys, acudint la setmana de la festa grossa, al seu cadafal, per veure el Pregó i també participar al dia següent en la tornada, amb el seu gaiatet i farolet enganxat com podia, semblant, com ell mateix deia, tot ell una gaiata, amb un somriure que mai no va deixar de mancar-li fins al seu darrer moment.

Per això els Pixavins quan recordem a Vicent no ho fem amb nostàlgia, ens dol i molt naturalment que ens haja deixat, el trobem i el seguirem trobant molt a faltar, però se'ns ompli la boca de rialles quan, de sobte alguna anècdota on ell fou protagonista ens ve a la memòria, o quan ens topem amb alguna fotografia de les moltes que, per nosaltres, no tenen desperdici i conformen la radiografia del Vicent més casolà, més entranyable, l'amic dels seus amics i que per sempre restarà al nostre record.

Així el recordem, perquè també així va voler que el

recordarem i ens ho demana també Paquita, tots aquells que vam estimar-lo, amb orgull i satisfacció per haver gaudit de la seua amistat; com un home amable, dinàmic, actiu, tendre, xarriare i sobretot, sobretot socarró; un home de lletres, de cultura, de festa i també de fe.

El cel està d'enhorabona, un nou tertulià comboia des de fa unes setmanes i per tota l'eternitat amb tota seguretat nous gojos i poemes, amb la música de Matilde i les narracions de Marçà. El més enllà ha guanyat, com sempre, la batalla de la vida i el Pixaví ha tornat a quedar, una vegada més, una mica més orfe; tanmateix la festa i la cultura que la teua colla emana, continuarà perquè tu així ens ho demanares, i nosaltres, seguirem fent poble des de la cultura popular que tu tant estimaves. Eixe Vicent és el nostre millor testimoni.

No companys, no estem tristos, perquè la tristor no canvia la vida de Vicent P. Serra i Fortuño, la vida del nostre estimat per sempre "Serreta", un home no gran, però sí un gran home.

Cadafal del Pixaví al Pregó (2011)

ACADÈMIA
VALENCIANA
DE LA
LLENGUA

LA PANDEROLA, UN MÓN D'INSPIRACIÓ POPULAR

Per Henri Bouché i Peris
 Director de les Jornades

Els passats 8, 9 i 10 de novembre celebrarem a Castelló les XVI Jornades de Cultura Popular a Castelló, *LA PANDEROLA, un món d'inspiració popular*.

Fa només 125 anys la ciutat de Castelló unia amb un trenet de via estreta la capital, Almassora, Borriana i Vila-real, per una banda, i el Grau i Onda per l'altra. L'ingeni dels usuaris, en veure el color fosc, més bé negre, i la velocitat de la màquina de vapor, lenta i irregular, la va batejar amb un nom que faria història: **La Panderola**. Era l'any 1888 i, des de ben prompte, cançons populars, satíriques i festives, així com anècdotes envoltaren el pas del trenet pels pobles. Fins i tot, les cançons transcendenten la seua existència i encara avui el "*De Castelló a Almassora/va un tren que vola...*" roman en l'inconscient col·lectiu i en el folklore més originari.

De **La Panderola** s'han escrit llibres, tesis, articles, músiques, investigacions, etc. Cadascuna de les publicacions ens parla del que va representar per als pobles esmentats i per l'economia i el turisme de la capital. Hom encara recorda la seua imatge, real o fotogràfica, del seu pas, fins l'any 1963, per la plaça de la Pau, creuant la zona comercial de la capital o carregada de banyistes anant al Grau, passant amb lentitud pels tarongers als del terme d'Onda, o de Borriana o d'Almassora i Vila-real. Sempre sense presa, lenteta, però segura.

A banda la seua funció instrumental, aquest trenet té un valor simbòlic per a Castelló i la província. És el record d'un temps passat, ple de nostàlgia, però també de reconeixement pel compliment d'una missió amb el tràfic de mercaderies diverses, taulellets, taronges i viatgers amb la vessant turística, si es vol. Pel secà o pels ports marítims el tracatrac de **La Panderola** despertava la il·lusió dels vianants, els quals, pacientment, esperaven el seu pas per les estacionetes i els baixadors per emprendre el plaent viatge. El temps no comptava com ara.

Diu la seua història que la implantació d'aquest trenet no va ser fàcil. La concessió portà el seu treball, i la iniciativa privada, amb capital català, feu realitat el projecte aquell any de 1888. Els pobles -alguns pobles privilegiats- tindrien la possibilitat d'apropar-se, el comerç s'intensificaria i les relacions socials també. La simpatia que despertava el seu pas també va despertar l'ingeni, com hem dit. Els grups folklòrics locals i provincials començaren a interpretar la coneguda melodia: Els Llauradors, Pleasant Dreams, Juanjo Carratalà, Carraixet, Paco Muñoz, etc. i, fins i tot, la Banda Municipal donà versions magistrals de **La Panderola**, fruit de la inspiració de compositors como ara el cinctorrà Mn. Peris, Perfecte Artola, José García o Rafael Beltrán, amb versions corals o simfòniques.

Poemes i cinema contribuïren, igualment, a la difusió d'un major coneixement del que fou **La Panderola** al seu temps d'activitat i el que avui és pel record entranyable de tot un símbol per a la capital i els seus pobles. Per això, les Jornades volen unir-se ara al merescut homenatge de més d'un segle d'existència i de memòria. És just. Ponents com Juan Peris Torner, Inmaculada Aguilar Civera, Raül Pons Chust, Antoni Pitarch Font, Javier Soriano Martí i Joan M. Bigas Serrallonga ens parlaren d'aquesta història vertaderament interessant i enriquidora des de tots els punt de vista.

Unes Jornades que concloueren amb visita guiada pel trajecte del nostre trenet mostrant-nos el paisatge per on discorria des de Vila-real a les Alqueries, i amb la demostració que els Amics del Ferrocarril de Castelló ens feren a la plaça del Trenet de Benicàssim, on pujarem als trens a escala.

Tot complementat amb una exposició didàctica al Museu d'Etologia de Castelló, al carrer dels Cavallers, *La Panderola en el record*, que estarà oberta fins el 5 de gener de 2014.

Tot açò ens ha fet reviure un temps passat que romandrà sempre en la memòria col·lectiva del nostre poble.

 TRADICIONS

DESFILADA I TRABUCÀ AL GRAU DE CASTELLÓ

L'Associació Cultural Penya el Suret del Grau de Castelló, amb la col·laboració de la Colla Xaloc, organitzaren el passat estiu, el dia 6 de juliol una Desfilada i Trabucà que va concentrar a vuit colles trabucaires de Catalunya i una de Castelló, així com quatre grups de Dolçainers i Tabaleters.

A partir de les 19:30 h es concentraran en el Casal Jove del Grau interpretant una peça musical de dolçaina i tabal i foc de trabucs per a eixir en desfilada al voltant de les 20:00 h pels principals carrers del poblat marítim. Al final del recorregut es va realitzar una trabucada conjunta al ritme de les notes musicals que interpretaran la Colles de Dolçainers i Tabaleters participants.

La festa va acabar amb un sopar de germanor on no van faltar les anècdotes.

Les colles trabucaires foren:

- Coordinadora de Trabucaires de Catalunya
- Colla Trabucaires de Gràcia
- Trabucaires de Sant Antoni
- Trabucs de Sant Ramon Cardona
- Trabucaires de Sant Cugat del Vallés
- Trabucs de Santa Coloma de Gramanet
- Federins de Terrassa

- Trabucs del Comú de Vila Seca
- Esquadra de Trabucaires de la Colla Xaloc

Les colles de dolçainers i tabaleters foren:

- Colla Dolçainers i Tabaleters Castàlia
- Colla Dolçainers i Tabaleters de Castelló
- Colla Dolçainers i Tabaleters del Grau
- Colla Dolçainers i Tabaleters Xaloc

OFICIS TRADICIONALS

UNA PROFESSIONIÓ AMB EVOLUCIÓ: EL COETER

Per José Juan Sidro Tirado
Vocal del Consell Municipal de Cultura

No seré jo qui conte ara el que seria la feina del coeter en temps passats. Tan sols us referiré allò que se'ns diu sobre aquest personatge al llibre "Los valencianos pintados por ellos mismos".

Havia de ser un home seriós, seré, previsor, valent i ràpid de decisions. Segurament no fumaria. En la seua casa, assegut en una cadira i amb l'ajuda d'algun membre de la família o d'algun aprenent, preparava els coets. Penseu que l'aprenentatge era artesanal i en molts casos de tradició familiar. Així naixien indústries familiars en què tots anaven barrejant els productes i inventant nous efectes.

Una pastera per a barrejar i una bala del 12 per a matxucar la pólvora eren les seues eines principals. També un morter per picar el sofre, una corbella per tallar les canyes, tisores per al paper, un embut, punxadors, atacadors i un pes.

La roba del coeter solia ser de llana, ja que la de fil o de cotó s'encenen més fàcilment. Era molt fàcil tindre un accident mentre es preparaven els coets. En la fabricació de les eixides de llum, que estan formades per una barreja de salnitre, sofre i carbó, en atacar els ingredients dins del rotllo de paper o canó de canya que dona forma al coet, podia xocar per un descuit l'atacador amb un altre ferro que estava dins el coet mentre es formava. Si saltava una espurna, el coet li explotava en les mans. I molta cura havia de tenir el coeter de no soltar-lo per tal que no s'encenguera tot el material que tenia distribuït per l'habitació.

Eren els alcaldes dels pobles o els clavaris de les festes qui es posaven d'acord amb el coeter sobre quin espectacle volien i quan costaria. Si el poble estava lluny del seu domicili, demanava un carro per transportar el material i el personal. Era un espectacle l'arribada del carro dels coets al poble.

Imagineu-vos un polsós poble de principis de segle. Cau la vesprada. De sobte un sorollós carro sotragueja pel camí principal. Xiquets i majors corren a esperar-lo. Envoltaven el coeter i el seu material cridant i botant. Havien arribat els coets, ja sols faltava el dolçainer. Quan aquest arribara, havia arribat la festa. La feina del coeter a l'antic ús pot semblar a alguns passada de moda, però jo us dic que encara es fa exactament igual a les festes dels pobles menuts i a les dels carrers o barris.

Si fa o no fa els moments tradicionals de protagonisme del coeter podem resumir-los en:

- LA DESPERTÀ. En ella disparava principalment masclets per anunciar als veïns que el nou dia havia arribat. Tenia i seguix tenint una funció sonora i no visual.

- LA PROCESSÓ, el camí de la qual va precedit per una successió de coets voladors, de canya o de vareta.
- LA MISSA, en alguns pobles encara es tira una traca o carcasses en alçar a Déu, per reforçar la solemnitat del moment.
- LES ALBAES. Fa ja d'açò alguns anys en certs pobles, on hi havia el costum de cantar albaes a les xiques joves, es llançaven contra les façanes acabades de blanquejar a tal efecte, coets, que mascaraven la blanca paret i eren un mèrit per a la xica festejada. A més mascare, més popularitat.
- UN CASTELL DE FOC o una CORDÀ segons costums, era preceptiu per acabar el dia. Per disparar-lo, el coeter i els ajudants es nuaven fortament amb cordes els camals dels pantalons i les mànegues de la jaqueta per tal d'impedir que un coet manifasser els entrara per algun forat i els fera una malesa.
- LA TRACA FINAL, que acabava la festa.

El pas del temps va fer anar evolucionant les antigues indústries familiars cap a indústries especialitzades dotades de professionals: enginyers, químics o informàtics i el coeter tradicional, va deixar pas al coeter tècnic i professional, però això és ja una altra història...

JOCS TRADICIONALS

TRENCAPEROLS, TRENCAR L'OLLA

Per Joan Josep Trilles

important és de qui aguanta la corda, doncs pot fer-la pujar o baixar i enredar més al participant, de fet, decideix en tot moment si deixa trencar l'olla o la indulta fins al proper concursant.

Quan es trenca una cassola, es llancen tots a terra per arreplegar els caramels, però de vegades la cassola porta aigua, serradura o paperets. Ens conta algun informant que de vegades es ficava un gat a dintre i fins i tot orina, un fet que deixava molt a desitjar de ser un joc per gaudir.

Actualment han estat substituïdes per les cucanyes, cistelles de paper que fan el mateix servei, d'on surten llepolies. Si els xiquets són menuts resulten més apropiades.

Vull recordar l'oller, persona que treballa l'argila per fer olles, perols, cassoles, etc. És, per tant, sinònim de terrisser.

El seu treball es porta a terme a l'olleria o terrisseria, obrador on estan totes les eines i instal·lacions que li permeten fer les peces de fang, assecar-les, envernissar-les i coure-les. Algunes d'aquestes peces que tenien qualsevol tipus de defecte eren apartades, part es reciclaven al mateix obrador per altres funcions, d'altres eren aprofitades pels infants per jugar.

Els infants aprofitaven les peces que el terrisser apartava i les nostres iaies i mares, quan l'ocasió s'ho mereixia, el vell perol clivellat passava a formar part del món dels jocs, *trencaperols* o trencar l'olla.

D'una corda es penja una olla o cassola de fang plena de caramels, llaminadures o simplement aigua.

A l'infant que juga se li embenen els ulls de manera que no veja res, se li dóna un pal perquè pugui arribar a tocar l'olla i se'l fa girar tres vegades sobre ell mateix. Seguint les indicacions del públic, ha de provar de trencar l'olla amb un cop de pal.

Cal comptar amb tres persones, dos han d'estar preparats amb pals per si erra la garrotada, evitant que pique contra terra, doncs es podria fer mal. I el paper més

Paquita Julián

JOCS TRADICIONALS

EQUIP DE BIRLES SECCIÓ DE JOCS TRADICIONALS FEDERACIÓ COLLES DE CASTELLÓ

La Secció de Jocs Tradicionals de la Federació Colles de Castelló està enregistrada en el Cens del Registre d'Entitats Esportives de la Comunitat Valenciana amb el núm. 34 de la Secció 2a des del 9 d'abril de l'any 2010.

Un grup de gent de les colles Reyes i El Mitget feren uns equips de birles per jugar la Lliga Autònoma de la Federació de Jocs-Esports de la Comunitat (FJETCV), jugant la fase provincial a l'Alt Palància amb equips de Viver, Jérica, Pina de Montalgrao, Navajas i Caudiel. La fase final es juga amb els finalistes de la lliga de València amb els equips de Benissanó, Burjassot, Riba-roja de Túria, Dolores, Poble Vallbona, L'Eliana, Castellar-Oliveral i València.

A més a més, els nostres jugadors, que estan federats a la FJETCV, participen en les diferents competicions inter-autonòmiques amb Aragó i Catalunya -enguany a

Nogueruelas (Teruel) i el passat any a la Sènia (Tarragona)-, també en les locals al Grup Reyes de Castelló, València birles-platja, Benissanó... i les organitzades per la FJETCV com el Trofeu President, la Copa Generalitat i la Copa Federació.

Per tal de poder fer front a les despeses dels equips, els membres de l'equip amb la titulació com a monitor-animador de Jocs Tradicionals participen en les Jornades Escolars de Jocs Tradicionals del Patronat Municipal de Castelló en temps de primavera amb alumnes al *Retobem-nos jugant* a la plaça dels Jocs Tradicionals.

Cal dir que enguany l'Equip A de la Federació Colles de Castelló (FCC) va guanyar la fase regular de la Provincial i va quedar en segona posició l'Equip A de Jérica, en la fase final -individual- de la Copa quedaren quarts. Però en la fase final de la Copa Federació celebrada a Castelló els passats 9 i 10 de novembre, Luis Herreros va guanyar la competició masculina.

Animem a tots els membres de les colles de la nostra Federació a participar i fer més equips per veure si som capaços de tenir tants equips per fer una lliga local.

DIPUTACIÓ
D
CASTELLÓ

LITERATURA

EL VOLADORET DEL TOMBATOSSALS ÉS BELLOQUÍ

Per Vicent Pitarch i Almela

Sens dubte, el nom de Tombatossals no resulta estrany als castellanencs, per descomptat, ni tampoc als veïns de qualsevol municipi, com ara Benlloch, que caiga dins de l'àrea d'influència de Castelló. Abunden els que en Tombatossals no veuen més que un gegant fabulós, una imatge que ara alimenta la contemplació de l'escultura monumental que va bastir l'artista Melchor Zapata, al camí de Lledó.

Tombatossals és això i prou més. Narració mitològica, constitueix un monument de la literatura popular i del gènere costumista; és l'epopeia entranyable del poble castellanenc i alhora un petit tresor de lèxic i fraseologia d'una riquesa difícil d'igualar, altament representatiu del parlar de la Plana a començament del segle XX. Al capdavant, ha esdevingut el símbol indiscutible de la ciutat de Castelló de la Plana.

En definitiva, Tombatossals és un clàssic del segle XX. I ara sabem que conté una part, modesta dins el conjunt de l'obra però ben significativa i, a més, d'un elevat valor humà i històric per als belloquins. Aquesta part, que posa de manifest la relació intensa que enllaça Benlloch amb el Tombatossals, continua absolutament ignorada no sols pel públic admirador del mític gegant sinó fins i tot pels mateixos especialistes en la gran obra de Josep Pascual i Tirado. És la parcel·la oculta del Tombatossals que ací hem de desvetllar i que té com a exponent el voladoret.

D'entrada, el voladoret constitueix un dels elements emblemàtics de Tombatossals. De fet, és impensable una representació escènica, gràfica o al·legòrica del gegant i les seues aventures sense la presència de l'encantador voladoret, el qual, de manera indefugible, va unit a la figura de l'heroi, així com a la de la Infanta. Una mostra ben il·lustrativa: la tomba del creador de Tombatossals, Josep Pascual i Tirado, està presidida, juntament amb la senyera, pel voladoret, com a símbol de tota una vida coronada per una obra immortal.

I bé, el voladoret és, en última instància, l'homenatge més consistent que Pascual i Tirado va retre a una mort que va trasbalsar la família sencera, per sempre més. Era la mort d'un albat, fill seu, Josep Manuel (familiarment, Pepito) Pascual Roig, que es va produir la matinada de Sant Joan de 1920, a Benlloch, exactament a la casa de Tereseta Alberto, al carrer de l'Adjutori, actual núm. 12. L'estada del xiquet al nostre poble –que havia estat motivada per prescripció mèdica– va ser curta, perquè la tràgica malaltia va actuar amb presses. Ens consta que una colla de dones belloquines li van organitzar un soterrar densament emotiu, que la família de Pascual i Tirado sempre ha recordat amb afecte. Per cert, aquelles dones sol·lícites van proposar de fer-hi la dansa del vetlatori (fixeu-vos que la proposta testimonia que aleshores aquest ball tradicional era viu al poble), però la mare de Pepito els va respondre que se sentia abatuda, incapaç d'acceptar un ritual de dansa –que devia resultar-li estrany– en la mort del fill. Per descomptat, aquest

fou soterrat al cementeri de Benlloch, en un sepulcre avui desaparegut, de la làpida del qual conservem, per fortuna, una fotografia, dissortadament de qualitat baixa.

Heus ací que morir-se el xiquet i començar Pascual i Tirado la seua fantàstica carrera d'escriptor va ser tot u. Una carrera, per cert –com una vida, ja ho he avançat– que arrossegaria l'empremta de la mort de Pepito, el primer fill varó. De fet, podem afirmar que l'obra del creador de Tombatossals s'inicia amb la publicació –tan sols un any després de la mort de l'albat– de la contalla «Santa Nit de Nadal!», el primer homenatge literari que va dedicar al xiquet que acabava de morir a Benlloch: «Santa nit de Nadal. No, no estaven tots els de casa allí a l'entorn de la llar, que allí faltava el xiquet adorat». Val a dir que en aquest senzill relat, construït damunt l'enyor i la nostàlgia familiars per la mort de la criatura, encara no hi apareix el voladoret.

Mentrestant, i sempre profundament afligit per la mort del fill, el llaurador lletraferit castellanenc es disposava a bastir el món meravellós del gegant Tombatossals, dins el qual decidí que havia de perviure el xiquet que acabava d'abandonar la vida. En definitiva, Pepito sobreviuria a la pròpia mort a través del monument que li construïa el pare –el conte del voladoret–, un monument personal i familiar, per descomptat literari, que és el recurs propi dels escriptors. Ben mirat, és una contalla que s'encasta de manera forçada dins els episodis meravellosos del gegant i la seua conlloga.

Com és sabut, durant la presentació del «pobil de Tossal Gros i Penyeta Roja» a la cort del Rei Barbut, la Infanta, embadalida davant les gestes de l'heroi, li demana que els relate el conte del voladoret, això és, les peripècies que s'esdevenen entre la Canya i la Canyeta de voladoret. El relat, al capdavant, no és sinó un apòleg que blasma l'orgull i enalteix la modèstia. Ara bé, on són les connexions entre l'argument de l'apòleg i la mort del fill de Pascual i Tirado?

Certament, són connexions d'ordre real i, a més, ben documentades. En efecte, sabem que durant la seua estada a Benlloch, el joguet preferit de Pepito per alleujar la seua malaltia era un voladoret. I encara ens consta que la mort el va sorprendre en braços de sa mare i amb el joguet estimat a les mans. És la imatge colpidora, el clímax del conte, que va acompanyar Pascual i Tirado tot al llarg de la seua vida; i que perdura encara, noranta-tres anys després, en el record de Vicent, el germà de Pepito. Per sempre perviurà en les pàgines del Tombatossals:

Una nit, cotet, cotet, quan la mareta a son fill en el braç tenia, l'Àngel de la Guarda li aclucà les portelletes dels ulls infantívols [...] «I la mare –va dir el voladoret– me va traure d'entre les blanques, gelades manetes del xiquet, que pretes les tenia en son darrer esforç».

Ja ho veieu. Entre la iconografia que ha generat el fabulós Tombatossals, sens dubte el voladoret n'ha esdevingut una de les imatges més populars i representatives. D'altra banda, ➔

PREMI NARRATIVA

NEL·LO NAVARRO GUANYA EL XIV PREMI DE NARRATIVA BREU JOSEP PASCUAL TIRADO

L'escriptor vallenc, Nel·lo Navarro, ha rebut de mans de la reina de les Festes de la Magdalena, Lara Sos Boix, la rosa que li acredita com a guanyador del XIV Premi de Narrativa Breu Josep Pascual Tirado. Cal recordar que ja va guanyar la segona edició, l'any 2001 amb el conte *Els cinc crits*, amb què va obtenir 200.000 pessetes. Aquest certamen està organitzat per la Llibreria Babel, la Federació Colles de Castelló, Unaria Ediciones i disposa del patrocini de la Diputació de Castelló.

El jurat, format per: Albert Sánchez-Pantoja i Domínguez, Manuel Roig Abad, Amelia Díaz Benlliure i Joan Josep Trilles i Font, va decidir que, entre les onze obres presentades, declarava guanyador el treball de Nel·lo Navarro amb el títol de *Les mans i altres històries de guerra*.

El guardó té una dotació de 3.000 euros i dona accés a la publicació de l'obra per Unaria Ediciones de Castelló. El premi fou lliurat el passat 20 de novembre al Saló de Plens de la Diputació de Castelló.

Fins ara han obtingut aquest guardó els autors: Reis Lliberós, Nel·lo Navarro, Xavier Mínguez, Pasqual Mas, Vicent Pallarès, Albert Garcia, Joan Andrés Sorribes, Pep

Castellano, Jordi Sebastià, Joan Baptista Campos, Leandre Iborra, Víctor Garné i Manuel Abad.

Manuel-Francesc Navarro del Alar, més conegut com Nel·lo Navarro, neix a la Vall d'Uixó, Plana Baixa, el 8 de gener de 1960. Periodista d'ofici ha treballat de redactor a diversos mitjans de comunicació de la Comunitat Valenciana, com ara el diari Mediterráneo i Canal 9 Televisió.

Nel·lo Navarro ha publicat des de l'any 1990, quasi a parts iguals, poesia i prosa. Dos llibres de relats i una novel·la, *La pantagruèlica guerra de Miquel Miracle* (Pagès Editors, Lleida 2001), conformen fins ara la seua obra narrativa. Nou poemaris publicats donen forma a la seua contribució a la poesia en llengua catalana.

És autor també d'estudis sobre la Guerra Civil Espanyola de 1936-1939, entre els quals destaca *Símbols en el ferro*, el primer corpus editat sobre municions utilitzades en aquest conflicte bèl·lic. Ha publicat diversos treballs d'investigació etnològica i social dins l'àmbit de la Vall d'Uixó i la comarca de la Plana Baixa.

Enguany ha guanyat, entre d'altres, el Premi de la Mar de Poesia de Castelló i la Flor Natural de Nules.

← és ahora símbol i homenatge que el creador del mític gegant va retre al primer fill baró que se li va morir albat, a l'edat de tres anys i mig, precisament a Benlloch, el poble que acabaria donant-li terra. Fet i fet, a través del voladoret, l'obra immortal de Tombatossals manté un enllaç viu, per bé que ocult fins ara, amb el poble de Benlloch, que es mostra decidit a recuperar aquesta parcel·la de protagonisme en una de les obres cabdals de la literatura que va produir el País Valencià al segle XX.

INFORMACIÓ DOLÇAINA I TABAL

ESCOLA MUNICIPAL DE DOLÇAINA I TABAL DE CASTELLÓ

Per Joan Josep Trilles i Font · EMDiT

L'Escola Municipal de Dolçaina i Tabal de Castelló (EMDiT), naix al novembre de l'any 1994 per iniciativa del Negociat Cultura de l'Ajuntament de la nostra Ciutat, que encomanà a la Federació de Colles de Castelló l'organització i posada en marxa de l'Escola. Després de molts maldecaps i entrebanes, amb molt d'esforç i amb la direcció de la Colla "El Fadrí". Començarem al Col·legi Públic Sanchis Yago.

La nostra Escola ha vist com any rere any el nombre d'alumnes ha anat augmentant a poc a poc. Cal comentar que en el curs 1998-1999, els alumnes inscrits foren 152, xifra que ni el més optimista podia preveure. Al curs 2003-2004, baixem a 87 alumnes inscrits. En el present curs 2013/2014 són 55 els alumnes inscrits.

La nostra Escola està aconseguint tots els objectius marcats sempre lluitant per les tradicions, i ha estat i és, la pedrera de dolçainers i tabaletes de totes les colles de Castelló, no hi ha colla o grup de dolçaina i tabal on no hi haja gent formada en l'Escola. No debades de les quatre o cinc agrupacions que hi havia, hem passat a tenir-ne quinze a la nostra ciutat. Per això podem assegurar que tots ens n'havem beneficiat, i així la nostra música amb aquests instruments la tenim assegurada.

Pel que respecta a la nostra Escola, i pel seu important

èxit obtingut, podem dir que ha estat possible gràcies a tots els implicats, des del nostre Ajuntament amb el regidor de Cultura; a les diferents juntes directives de la nostra Federació, sobretot la del 1994, amb Xavi Pérez com a president, i de l'actual, encapçalada per José Luis Santolaria; així com la direcció de l'Escola, que han sabut dur-la amb dignitat, estant sempre implicats amb el projecte educatiu, Emili Arrufat, Paco Magnieto, Alejandro Granell o José Causanilles; i no ens podem oblidar dels col·legis públics Sanchis Yago i Serrano Suñer.

En l'actualitat portem el mètode de Xavier Richart, "Estudiant la dolçaina", en consonància amb la resta d'Escoles de Dolçaina de la Comunitat Valenciana dins de la Federació Valenciana de Dolçainers i Tabaletes (FVDiT) a la qual estem federats. El coordinador tècnic, és José Causanilles i disposa d'un grup de vuit monitors.

La nostra Escola participa en tots els actes en què ens demanen participar com a Escola -aplecs, Sant Antoni, Concurs per Intèrprets Novells, Trobada Veïnal de dolçaina i tabal, Carnestoltes al Grau de Castelló, Pregó de Festes, Pregó Infantil, Homenatge a la dolçaina i el tabal a Castelló, Cloenda del Curs...-, per tal de fomentar la formació i que a la vegada ens serveix per fer pràctiques, clar està, sempre desinteressadament.

INFORMACIÓ DOLÇAINA I TABAL

RECORDS D'ESTIU DE JOSÉ CALATAYUD GUANYA EL III CONCURS DE COMPOSICIÓ PER A DOLÇAINA I BANDA "CIUTAT DE CASTELLÓ"

El Jurat està format per **Francisco Signes Castelló**, músic i exdirector de la Banda de Castelló; **José Vicente Ramón Segarra**, director de la Banda de Castelló; **Antonio de la Asunción Andrés**, mestre de dolçaina i percussió; **Adrià Nebot Sanahuja**, mestre dolçainer; i **Joan Josep Trilles i Font** com a secretari i amb veu, però sense vot.

Decideixen donar els següents premis després d'haver

escollat les tres composicions finalistes triades en la reunió del Jurat del 19 de juliol al Grau de Castelló:

- **1er premi** dotat amb 1000 € a la composició, *Records d'estiu* de la qual és autor **José Calatayud Castillo**.
- **2n premi** dotat amb 700 € a la composició, *Germanies* de la qual és autor **Vicent Ortiz Gimeno**.
- **3r premi** dotat amb 500 € a la composició, *Istanbul* de la qual és autor **Miquel Ferrandís i Gavara**.

Les obres guanyadores foren interpretades el divendres 25 d'octubre a l'Auditori i Palau de Congressos de Castelló per la Banda de Castelló i el dolçainer de la Colla Xaràngaina, Adrià Nebot Sanahuja.

XAFARDECOLLES

XAFARDECOLLES. Notícies íntimes del món de les Colles

• **Cristina Pastor Salines i Laura Turch Benedito** han estat unes magnífiques reines de les festes de la Magdalena 2013 de les quals guardarem un gran record.

• Els companys del **Grup de Danses de la Nova Escola** van donar una sorpresa a la seua companya **Lledó Calero Andrés**, Madrina Infantil de la Gaiata 11 "Forn del Pla" el passat dissabte 30 de novembre.

• El dissabte 16 de novembre de 2013, se celebrà un acte d'homenatge a la novel·la **Tombatossals**, de Josep Pascual Tirado, en la **Fira del Llibre Antic i d'Ocasí de Castelló**, commemorant el **Dia de les Lletres Valencianes**.

• Magnífica exposició retrospectiva **60 anys del Grup Castelló: recollecció i restauració** en les sales del Museu d'Etnologia de Castelló al carrer dels Cavallers. Al llarg d'aquest temps una de les tasques fonamentals del Grup Castelló ha estat el treball de camp dedicat a la recollecció, recuperació

i restauració de les manifestacions folklòriques del nostre entorn: músiques, danses, costums, tradicions... Vam poder gaudir de nou treballs de: la Todolella, Figueroles, la Pobleta d'Alcolea, Vilamalur, Benafigos, Llucena, Castelló, Palaques/Ortells i Culla.

• **Novembre Templer.**

Els Templers van iniciar el seu cicle cultural del Novembre Templer amb la presentació del Mestre Templer de l'Any per a les festes de la Magdalena del 2014, el Tinent Coronel

Cap de la Comandància de la Guàrdia Civil de Castelló, Juan José Miralles Bagán, i que encarnarà el personatge històric de Guillem d'Azyllach, Gran Mestre del Trep de la Corona d'Aragó (1221-1223). El 16 de novembre va tenir lloc la cerimònia de jura i iniciació dels nous cavallers templers de Castelló en l'ermita de Sant Roc de la Donació.

XAFARDECOLLES. Notícies íntimes del món de les Colles

• També es va presentar dins del marc de la XXXII Fira del Llibre Antic i d'Ocasió el llibre *Matèria d'aigua*, obra pòstuma del poeta **Joan Baptista Campos i Cruaïnes** -que fou creador de la nostra revista Plaça Major-, editada per l'Ajuntament de Castelló.

• L'obra *Bruixes, dimonis i misteris. Sobre aspectes marginals de la vida i cultura popular valenciana*, d'**Àlvar Monferrer Monfort** -col·laborador de Plaça Major-, ha estat la guanyadora de la **15a edició del Premi Bernat Capó**, dotat amb 6.000 euros i la publicació per part d'Edicions del Bullent. El jurat ha valorat la "temàtica engrescadora, alhora que rigorosament tractada".

• El diumenge 26 de gener celebrarem la **XVI Trobada veïnal de dolçaina i tabal**, **16è Concurs-mostra juvenil per a intèrprets Ciutat de Castelló** al carrer Sant Roc amb la col·laboració de la **Gestora de Gaiates**. Vos hi esperem.

• Ja tenim les reines per la **Magdalena 2014**. **Lara Sos Boix** i **Beatriz Iturralde Cubertorer**, una del Portal de l'Om i l'altra del Brancal de la Ciutat. Lara, molt vinculada al món de les colles ja que des de ben menuda ha estat en la colla Xavaloiés. Una vegada més, el nostre amic **Juan Diego Ingelmo Benavente** ha estat guanyador del **Concurs de Cartells Magdalena 2014** amb l'obra *Rotllo i canya*.

• El patronat de la Fundació Huguet ha decidit lliurar els premis **Valencià de l'Any 2014** al filòleg castellonenc **Avel·lí Flors Bonet** -col·laborador de Plaça Major-, i a **Al Tall**, per la seua promoció i impuls del valencià en tota la seua trajectòria. A més, el guardó a la

Producció Audiovisual Valenciana recau en l'equip de **L'Alqueria Blanca**, de l'extinta Radiotelevisió Valenciana.

Crònica de la Nit de Sant Joan 2013

Concert per Sant Joan al Teatre del Raval

Roda de Premsa

Animació al Planetari

Concurs Coques de Sant Joan

Sopar Nit de Sant Joan

Dimonis